

Sociocultural Analysis of Konstantin D. Nosilov's Work "Merv Seyahatnamesi"

Merve SUROĞLU SOFU¹ & Rabia DEMİRKOL²

Abstract

In this study, the work "Merv Seyahatnamesi" written by Konstantin D. Nosilov and translated by Ahmed Nermi Efendi is analyzed in terms of sociocultural messages. Merv has a great importance for Turks and Turkish history in terms of historical, cultural and sociological aspects. In terms of Turkish culture, Merv is a place that carries the traces of the past and is the crossroads of civilizations. The manuscript was analyzed using document analysis in qualitative research design, and the data obtained were evaluated by content analysis. The content analysis was based on the title of "sociocultural knowledge" in the TELC published by the Council of Europe in 2013. Sociocultural knowledge topics in the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) include daily life, living conditions, interpersonal relations, values, beliefs, attitudes, social customs and religious traditions, holidays, hobbies, eating and drinking habits, local and ethnic differences, relations between social groups, family structures and relations, intergenerational relations, local cultures, tradition and social transformation, art, music, religion, rules of behavior and conversation and taboos, clothing, political structure, etc. The results of the study cover these topics, which are defined in detail for sociocultural knowledge in the Common European Framework of Reference for Languages.

Keywords

Travelogue

Sociocultural Message

Merv

Turkish Culture

Konstantin D. Nosilov'un "Merv Seyahatnamesi" Adlı Eserinin Sosyokültürel Açından İncelenmesi

Özet

Bu çalışmada Konstantin D. Nosilov'un yazmış olduğu ve Ahmed Nermi Efendi'nin Osmanlı Türkçesine çevirdiği "Merv Seyahatnamesi" adlı eser sosyokültürel iletiler bakımından incelenmiştir. Merv; tarihi, kültürel ve sosyolojik açılarından Türkler ve Türk tarihi açısından büyük bir öneme sahiptir. Türk kültürü açısından Merv, geçmişin izlerini taşıyan ve medeniyetlerin kavşak noktası olan bir yerdir. Nüsha, nitel araştırma yönteminde doküman analizi kullanılarak incelenmiş, elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi; Avrupa Konseyi'nin 2013 yılında yayımladığı TELC'de yer alan "sosyokültürel bilgi" başlığından hareketle yapılmıştır. Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde (CEFR) yer alan sosyokültürel bilgi başlıkları; günlük yaşam, yaşam koşulları, kişiler arası ilişkiler, değerler, inançlar, tutumlar, sosyal gelenekler ve dini gelenekler gibi üst başlıklarda bayramlar, hobiler, yeme-içme alışkanlıkları, yöresel, etnik farklılıklar, sosyal gruplar arasındaki ilişkiler, aile yapıları ve ilişkileri, nesiller arası ilişkiler, yöresel kültürler, gelenek ve sosyal dönüşüm, sanat, müzik, din, davranış ve sohbet kuralları ve tabular, giyim, siyasi yapı vb. şeklinde açıklanmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde yer alan sosyokültürel bilgi için ayrıntılı olarak tanımlanan bu başlıkları kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Seyahatname

Sosyokültürel İleti

Merv

Türk Kültürü

Article Info

Received / Geliş Tarihi

Reviewed / Kabul Tarihi

Published / Yayın Tarihi

Doi Number / Doi Numarası

Makale Bilgisi

27.02.2024

21.06.2024

30.06.2024

10.29228/ijlet.1443129

Reference

Suroğlu Sofu, M., & Demirkol, R. (2024). Konstantin D. Nosilov'un "Merv Seyahatnamesi" adlı eserinin sosyokültürel açıdan incelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 12(2), 72-86.

Kaynakça

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, merve.suroglusofu@nisantasi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9101-8211.

² Öğr. Gör., İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, demirkol.rabia@nisantasi.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0998-7393.

Giriş

Seyahatnameler, milletlerin kültürel kodları hakkında bilgi veren tarih kaynaklarından biridir. Arapça “seyāhat” ve Farsça “nāme” kelimelerinden oluşan seyahatname, seyyahların gezileri hakkında aldıkları notlardır. Seyahatnamelerin en önemli özelliği, incelenen kültür hakkında seyyahın bakış açısını göstermesi ve sonraki nesillere bu bilgilerin aktarılmasıdır. Bilhassa, Doğulu ve Batılı araştırmacıların her zaman ilgisini çekmiş ve araştırma sahası olmuştur. Said (2013, s. 12) aralarında şairlerin, romancıların, filozofların vb. bulunduğu araştırmacıların Doğu’ya ve Doğu insanına, geleneklerine, düşünme biçimine dair çeşitli eser ve kayıtları incelediklerini, bunu da Doğu ve Batı arasındaki temel ayrım saydıklarını ifade etmiştir.

Seyahatnameler, kültürel değerler hakkında çeşitli bilgiler ihtiva eder. Dil, din, gelenek ve görenekler, sanat, edebiyat, dünya görüşü gibi kültürü oluşturan tüm unsurlar, o milletin kültürel kodları hakkında çeşitli bilgiler vermektedir. Tylor (2016, s. 99) da konuyla ilgili olarak taş bir ok ucu, kavisli bir sopa, bir idol, ölünün kullanması için köleleriyle birlikte kendi eşyalarının gömüldüğü tümsek biçiminde bir mezarlık, bir büyücünün yağmur duası için yaptığı ritlere dair bir kayıt, bir sayı tablosu, bir fiilin çekiminin kültürün belirli bir anında insanların durumuna ilişkin pek çok şey söylediğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Kaplan (2005, s. 30) kültürü "bir toplumda, tabiatın dışında, insan elinden ve dilinden çıkma her şey" biçiminde açıklamaktadır. Bourse ve Yücel (2017, s. 7) de kültür konusuna değinmiş ve kültürün; insanların hayatını, kültürel ve sosyal bağlamda biçimlendirme ve deneyimleme şeklini incelediğini dile getirmiştir.

Gökalp (2022, s. 13) kültürde ortaya çıkan bağlılıkları inceleyerek bunları genel olarak "hars" ve "medeniyet" olmak üzere iki kategoriye ayırmıştır. Ona göre, hars millî bir nitelik taşıırken, medeniyet uluslararası bir özelliğe sahiptir (Gökalp, 2022, s. 13). Hars, bir milletin millî karakterini belirleyen temel bir kavramdır ve bu nedenle bir millete ait kültür, tamamen başka bir millete aktarılamaz. Bu durum, kültürel kodların ve kültürler arasındaki farklılıkların önemini vurgular.

Konuya ilişkin Tomalin ve Stempleski (1993, s. 5) kültürün temel yapı taşlarının üç ana unsurdan oluştuğunu vurgulamışlardır. Bu üç temel unsur şunlardır: ürün, düşünce ve davranış. Ürün kavramı, bir topluluğun kendi ürettiği değerleri içerir, bunlar arasında edebiyat, folklor, sanat ve müzik gibi unsurlar bulunmaktadır. Düşünce ise o topluluğun ahlaki normları, inançları ve değerlerini içerir. Son olarak, davranış unsuru; bir topluluğun yüzyıllardır sürdürdüğü ve gelecek nesillere aktardığı adet, gelenek, görenek ve alışkanlıkları içermektedir. Güvenç (1979, s. 95) de kültürün, bir toplumun veya tüm toplumların biriktirdiği uygarlık olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda, uygarlık ve kültür kavramlarının birbirleriyle yakından ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bireyin ve toplumun sosyal yaşantısını ve kültürel kimliğini oluşturan etkenler, sosyokültürel bilgiyi oluşturmaktadır. Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde (CEFR, 2013, s. 103) yer alan sosyokültürel bilgi için “Bir dilin konuşulduğu bir toplumun ve bir topluluğun veya toplulukların kültürüyle ilgili bilgi” ifadesi bulunmaktadır. Burada CEFR, dili sadece dilsel öğelerin aktarımı olarak görmediğini; sosyokültürel bilgiler ile kültür aktarımı da oldukça büyük bir önem taşıdığını ifade etmeyi amaçlamaktadır. Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde (CEFR, 2013) yer alan sosyokültürel bilgi başlıkları; günlük yaşam, yaşam koşulları, kişiler arası ilişkiler, değerler, inançlar, tutumlar, sosyal gelenekler ve dini gelenekler gibi üst başlıklarda bayramlar, hobiler, yeme-içme alışkanlıkları, yöresel, etnik farklılıklar, sosyal gruplar arasındaki ilişkiler, aile yapıları ve ilişkileri, nesiller arası ilişkiler, yöresel kültürler, gelenek ve sosyal dönüşüm, sanat, müzik, din, davranış ve sohbet kuralları ve tabular, giyim, siyasi yapı vb. şeklinde açıklanmıştır. Bu çalışmada da Merv Seyahatnamesi’nin sosyokültürel bilgi başlıkları kapsamında zengin olup olmadığı araştırılmıştır.

Akay Ahmed (2019, s. 443) insan varoluşu ve tabiat bağının; bu bağdan doğan eski ile yeni bilgilerin, dolayısıyla da dünya bilgisinin edebiyatın konusu olabileceğini belirtmiştir. Seyahatnamelerin ihtiva ettiği nitelikler göz önüne alındığında, bu tür eserlerde sosyokültürel iletilerin önemli bir yer edindiği ortaya çıkmaktadır. Türk kültüründe bazı şehirlerin ayrı bir yeri bulunur ve Merv de bu şehirlerin başında gelmektedir. Merv, günümüzde Türkmenistan toprakları içerisinde yer almaktadır. Bilim ve kültür merkezlerinden biri olarak kabul edilmiş ve birçok alimin durak noktalarından biri olmuştur. Merv; çeşitli tarihî devirlerde, Ahamenitlerin, Selevkitlerin, Arşakitlerin, Sasanilerin, Heftalitlerin, Arapların, Tahinlerin, Samânîlerin, Selçukluların, Harezmsahların, Moğolların, Timurîlerin, egemenliği altına girmiştir. Merv, Horasan'ın dört büyük kentinden bir tanesi ve ilk merkezi olmuştur (Can, 2016, s. 399). Bilhassa fethedildikten sonra İslami kültürü yansıtan siyasi, sosyal ve ilmi bir kimlik edinmiştir.

Merv'in ticaretin, kültürel etkinliklerin, bilim, sanat ve edebiyatın en önemli merkezlerinden biri olması Moğol istilasına kadar sürmüştür (Ertürk, 2020, s. 309). Buna ek olarak Merv; Büyük İpek Yolu'nun üzerinde bulunması neticesinde uluslararası kültürel bilgi aktarımı meydana gelmiş ve ticaretin yanı sıra bu şehir daima fikrî ve ilmî zenginliklerle anılmıştır (Jumakov ve Saparov, 2022, s. 9). Selçuklular zamanında büyük bir merkez olarak kullanılan Merv'in Çağrı Bey'in ölümüyle tarihsel rolü zayıflamıştır. Bununla birlikte Sultan Sencer Merv'i başkent yaparak Merv'i ve Selçuklu Devleti'ni eski azametine kavuşturmayı hedeflemiştir ancak Oğuz isyanları bu duruma engel olmuştur (Erdem, 2016, s. 70). Tarih boyunca Merv, birçok gezginin uğrak noktalarından biri olmuştur.

Konstantin D. Nosilov (1858–1923), Merv'i ziyaret eden ve buradaki deneyimlerinden hareketle bir kitap yazan seyyahlardan sadece biridir. Nosilov; bilhassa Kuzey Ural ile ilgili araştırmalar yapan bir coğrafyacı ve yazardır. Buna ek olarak jeolog, etnograf ve gazetecilik de yapmıştır. Shadrinsky ilçesinin yerlisi olan Konstantin Dmitrievich aslen bir rahip çocuğudur; eserlerini özgün, eksiksiz, dini dünya görüşüne dayanan bir sistemle yazmıştır. Merv ziyaretiyle ilgili yazdığı notlarda, Merv hakkında pek bir şey bilmediğini ifade etmiş ve buraya dair ilk bilgileri tren yolculuğu sırasında N. isminde birinden öğrenmiştir. Nosilov'un bu eserini ise Osmanlı Türkçesine mütercim Ahmed Nermi çevirmiştir.

Ahmed Nermi, II. Abdülhamid Mâbeyn-i Hümâyün mütercimi olarak görev yapmıştır. Aslen Kazanlıdır, İstanbul'a göç etmiştir. İstanbul'a göç ettiği zaman Mülkiye'ye kaydolmuş ve beş yıl süren eğitimini başarıyla tamamlayarak siyasi ilimler diplomasını elde etmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in Mülkiye mezunlarına gösterdiği ilgi nedeniyle mezuniyetinden sonra Mekteb-i Harbiye'ye Rusça muallimi olarak atanarak göreve başlamıştır. Bu göreve başladıktan kısa bir süre sonra da Mâbeyn mütercimleri arasına girmiştir. Rusça ve Fransızca'yı, tercüme yapacak derecede iyi bilmektedir (Şirin, 2011, s. 45)

Ahmed Nermi Bey, padişah için bir dizi kitap ve seyahatname çevirisi gerçekleştirmiş ve özellikle Rus Müslümanlarıyla ilgili gelişmeleri padişaha iletmek için özel çaba göstermiştir. II. Abdülhamid hâl edildiğinde ise saraydaki işini kaybetmiş ve çok zor zamanlar yaşamıştır. En nihayetinde ise açlığa daha fazla dayanamamış ve intihar etmiştir (Saribal, 2020, s. 1251). Seyahatnamelere ilgi duyduğu bilinen II. Abdülhamid için Ahmed Nermi Nosilov'un yazdığı bu kitabı Rusçadan Türkçeye çevirmiştir. Nosilov'un eserin farklı yerlerinde de itiraf ettiği üzere bu seyahatname Merv'in tarihi geçmişini aydınlatmaktan yoksundur. Bununla birlikte eserin kıymeti dönemin Türkmenlerinin sosyal ve kültürel hayatlarına ışık tutmasından gelmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Konstantin D. Nosilov'un "Merv Seyahatnamesi" adlı eserinin Ahmed Nermi Efendi tarafından Osmanlı Türkçesine çevrilmiş versiyonunu Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde (CEFR) yer alan sosyokültürel bilgi başlıkları açısından incelemektir. Merv'in tarihi, kültürel ve sosyolojik önemi, özellikle Türkler ve Türk tarihi açısından vurgulanarak değerlendirilmiştir. Çalışma, Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafından yayınlanan nüsha üzerinden nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi ve içerik analizi kullanılarak elde edilen veriler, Avrupa Konseyi'nin sosyokültürel bilgi başlıkları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın odak noktası, Merv'in geçmişten günümüze kadar nasıl bir sosyokültürel doku geliştirdiğini ve bu dokunun günümüz Türk kültürü üzerindeki etkilerini anlamaktır. Özellikle Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde belirtilen sosyokültürel bilgi başlıkları altında Merv'in sunduğu değerler, inançlar, yaşam koşulları, sosyal ve dini gelenekler gibi unsurlar ele alınmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın amacı, Merv Seyahatnamesi üzerinden Türk kültürü ve sosyolojisi açısından önemli sosyokültürel bilgilerin analizini sağlamaktır.

Araştırma Modeli

Bu çalışma, Konstantin D. Nosilov'un yazmış olduğu ve Ahmed Nermi Efendi'nin Osmanlı Türkçesine çevirdiği "Merv Seyahatnamesi" adlı eser sosyokültürel iletiler bakımından incelemek amacıyla nitel araştırma deseninde gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma; doküman analizi, görüşme, gözlem vb. nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olayların tabii bir ortamda bütüncül bir biçimde tespit edilmesi yoluyla nitel bir sürecin takip edildiği araştırmaları kapsamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 41).

Veri Toplama Aracı

Araştırmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2018, s. 189) doküman incelemesini "araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılabilecek bir veri toplama yöntemi" olarak tanımlamışlardır. Çalışmada kullanılan veriler, etik kurul izni gerektirmemektedir.

Verilerin Analizi

Çalışmada doküman incelemesi ile toplanan veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. "İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı kelimelerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır. Bir mesajın belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanınmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir." (Büyüköztürk vd., 2018, s. 259). Çalışmada yer alan başlıklar, TELC'de yer alan "sosyokültürel bilgi" bölümünden hareketle oluşturulmuştur. Bu başlıklar TELC tarafından günlük yaşam, yaşam koşulları, kişiler arası ilişkiler, değerler, inançlar, tutumlar, sosyal gelenekler ve dini gelenekler gibi üst başlıklarda açıklanmıştır (TELC, 2013)

Etik Kurul İzni

Bu çalışma kapsamında elde edilen veriler, etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Merv'e Yolculuk

Nosilov'un Merv'e yolculuğu Karasnovadsak kasabasından başlamıştır, metinde adını vermediği baş harfi "N" olan bir arkadaşı ile tren yolculuğu yapmıştır. Ahmed Nermi, tercümesinde "şimendifer" tabirini kullanmış ve Nosilov bu aracı "medeniyeti uyandırmaya en büyük vasıta" olarak tanımlamıştır. Ulaşım araçlarının medeniyet göstergesi olduğuna işaret etmesi bakımından bu benzetme büyük önem taşımaktadır. Nosilov, metnin birçok yerinde başta Ruslar olmak üzere Avrupalıların Merv hakkında fazla ve doğru bilgi sahibi olmadıklarını itiraf etmektedir (Ahmed Nermi, 2015, s. 37, 54, 55, 62, 66). Merv'in doğal güzelliklerini trenden seyrederken burayı "dünyanın hiçbir memleketine benzetilemeyecek" şeklinde tanımlar (Ahmed Nermi, 2015, s. 37). Nosilov, Merv hakkında fazla bir şey bilmediğini ifade ettiğinde yanındaki arkadaşı N, ona Merv'in tarihi önemiyle ilgili çok değerli bilgiler vermektedir. Zira Nosilov, şehir hakkında fazla bir şey bilmediğinden, seyahatnamede Merv hakkında en iyi bilgiler de bahsi geçen bu arkadaşı vasıtasıyla öğrenilmektedir. Merv'in yakınlarındaki bir bölümün harabe olmasına şaşırarak Nosilov'a arkadaşı; Merv'in dört-beş asır öncesine kadar çok mamur bir yer olduğunu ancak o kısmın Özbek hücumları dolayısıyla harabeye döndüğünü ifade etmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 39). N, Merv hakkında şu bilgileri vermektedir:

Fi'l-hakîka şimdilerde böyle tenhâ ve ıssız ve külliyyen kimsesiz ve hattâ büsbütün zîrûh veya eser-i hayâta gayr-i mâlik gördüğünüz yerler ezmine-i kadîmede hesâb-ı vasatî olarak yüz kilometreyi mütecâviz mesâha-i sathiyye murabba'ında yayılmış belde-i azîme ve ma'mûre olup şimdiki Londra'nın dahi hemen hemen üç mislini isti'âb edebilecek idi. (Ahmed Nermi, 2015, s. 39).

N, Merv'in tarihi öneminden bahsederken Zerdüş'tün dahi bu şehri anlatmaktan aciz kaldığını belirtmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 39). Öyle ki Zerdüş't Merv hakkında şunları söylemiştir: "Bu şehir Cenab-ı Hak tarafından benî beşere üçüncü büyük lütuf olarak meydâna getirilmiştir." (Ahmed Nermi, 2015, s. 39). Merv hem Asur zamanında hem de Cengiz Han ve Timur zamanında refah ve zenginlik merkezi olmuştur. Merv, sadece tarihi önemiyle veya doğal güzellikleriyle tavsif edilmemiş, aynı zamanda buranın Petersburg'a benzeyen çağdaş sokaklara da sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu durum metinde şu cümlelerle kendine yer bulmuştur:

Hâsılı ben daha ziyâde dikkatle baktığımda pek latîf ve hoş yeşil renkli ve gâyet sık yaprakların ötede berideki aralıklarında binâ örtüleri ile damların ve daha ötede semâya doğru uzanmış türlü türlü fabrika bacalarını ve sonra tele-fon ve telgraf tellerine mahsûs ince demir direkleri ve ale'l-husûs tıpkı Petersburg'da olduğu tarzda muntazam bulvarları da gördüm (Ahmed Nermi, 2015, s. 42).

Nosilov'a Merv seyahati boyunca imparatorluk idare memurları tarafından bir nöbet arabası tahsis edilmiş ve gezerken bunu kullanmıştır. Çiftlik memurunun da Merv hakkındaki yorumu ilginçtir. "Evet ben tam dört senedir burada istihdâm edildiğim hâlde bile işbu acîb toprağın esrâr-ı hafiyyesini henüz anlayamadım." diyerek beğenisini dile getirmektedir (Ahmed Nermi, 2015, s. 56). Buna ek olarak Merv'in "yeryüzünün cennet ismine layık memleketlerden biri" olduğu da ifade edilmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 61). Merv'in tarihi önemine binaen Nosilov'un kaydettiği şu cümleler de oldukça ilgi çekicidir:

Fi'l-hakîka eğer buraları Avrupa hükûmâtından diğer birinin [160] idâresine geçmiş olsa idi artık çoktan beri kit'a-i mezkûre hakkında tetkikâtlar, konferanslar, mükâfâtlı âsâr kaleme aldırılmış ve nihâyet cerâid ile oralardan ne yerlere istifâde edilebileceğine dâir beyânât neşr edilmiş olur idi (Ahmed Nermi, 2015, s. 77).

Merv Çiftliği

Merv Çiftliği, metinde “Murgab Çiftliği” ve “Bayram Ali Çiftliği” olarak da geçmektedir. Buraya “Bayram Ali Çiftliği” denmesinin sebebi, buranın yakınlarında Türkistan Müslümanları tarafından çok hürmet gösterilen Bayram Ali isminde bir zatın türbesinin bulunmasıdır (Ahmed Nermi, 2015, s. 37).

Mimari Yapılar

Türkmen Kurganları

Nosilov’un seyahatnamesinde hakkında en çok bilgi verilen yapılardan biri Türkmen kurganlarıdır. Nosilov bunları “yerlilerin birtakım nişane tarzındaki işaretleri” olarak tarif etmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 38).

Çarın Sarayı

Nosilov, Merv’i gezdiği esnada Çarın Sarayını da görmüş ve kendisine tahsis edilen rehberle çarın sarayını gezmiştir. Nosilov, sarayın Malta taşından yapılan ve teras, balkon ve cumbalardan oluşan kocaman bir bina olduğunu ifade etmiştir. Yapının mimari özelliklerini şu şekilde betimlemiştir: “Hem de damı bura usûl mi’mârisince dümdüz yapılmış olup etrafına korkuluk çekilmiş ve husûle gelen meydân gibi mahal rasad-hâne ve her türlü tebeddülât-ı havâiyye tahkîkâtına ta’yîn edilmiştir.” (Ahmed Nermi, 2015, s. 45). Terastan balkona çıkan Nosilov, gördüğü manzara karşısında oldukça şaşırılmış ve manzarayı Tevrat’ta hikâyesi anlatılan Babillilerin asma köprülü bahçelerine benzetmiştir.

Eski Merv Harabeleri

Merv harabeleri, Nosilov’un hakkında hayli bilgi verdiği yerlerden biridir. Eski bir kale harabesinin mazgal yerlerinin oldukça belirgin olduğunu kaydetmiştir ancak zamanın geçmesiyle artık bu kale ve burçların şekil ve hacimlerine yönelik bir tahmin yapmanın mümkün olmadığını da kaydeder. Bunun yanında kumlara gömülmüş ve bazı yerlerde eski hâllerini koruyan hendeklerin varlığından da bahsetmiştir. Çitlerden bakıldığında büyük bir harabe enkazı gördüğünü söyleyen Nosilov, enkazlar arasında kurgan kubbelerinin denizdeki dalga misali görüldüğünü belirtmiştir. Burada yatmakta kişilerin kimliklerinin meçhul olduğunu ekleyen Nosilov, çini parçaları ve güzel minelerle işlenmiş taş kırıkları da görmüştür. Bu taşlardaki yazıların okunamadığını çünkü oradaki harflerin şu an kullanılmadığını ifade etmiştir. Nosilov burada gördüğü bazı taşları ve mezarları ise puthaneye benzetmiştir: “Ma’mâfih ben ne yalan söyleyim, burada gördüğüm bazı türbe enkâzlarını (Yalmala?) ismiyle ma’rûf (Samuiyelerin?) puthânelerine de bir dereceye kadar benzettim.” (Ahmed Nermi, 2015, s. 53). Türbe enkazlarının zamanla siyahlaşmış kubbelerinde ise sürülerle kestane kargaları bulunduğunu söyleyen Nosilov, hepsinin bir anda havalandığında ortaya çıkan gölgeleri de “hayret-feza” olarak tanımlamıştır (Ahmed Nermi, 2015, s. 54). Buna ek olarak bazı mezarlardaki taş yığınları arasında karakulak, vaşak, tilki ve hatta bazen de çakalların yuva yaptığını ifade etmiştir.

Sultan Sencer Camisi

Nosilov’un Sultan Sencer Camisi ile ilgili verdiği bilgiler de ilginçtir. Sultan Sencer Camisi’ni Paris’teki Panteon adındaki bir büyük kubbeli binaya benzetmiştir. Ancak Paris’teki Panteon çok güzel korunurken Nosilov, gördüğü Sultan Sencer Camisi’ni yarı harabeye benzetmiştir. Ancak buna rağmen çok uzun yıllar bu çöllerde büyük bir cesaretle durduğunu da eklemiştir. (Ahmed Nermi, 2015, s. 53-54).

Türkmen Evleri

Nosilov, Türkmen kulübeleri, evleri ve sofralarına dair çeşitli bilgiler vermiştir. Türkmenlerin kulübelerine “sakal” adını verdiklerini ifade eden Nosilov, biraz yüksekçe bir yerde bulunan bir Türkmen evinin, eski bina malzemelerinden yapıldığını eklemiştir. Türkmenlerin sofraya kültüründe ise genellikle sülün, keklik, çulluk ve bildircin gibi kuş etleri olduğunu ifade etmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 69). Sofranın en önemli adetlerinden birinin ise çay ikramı olduğunu belirtmiştir. Nosilov, bir Türkmen evini ziyaret etmiş ve duvarların rengarenk ipek kumaşlarla bezendiğini ve bir köşede de zincirlenmiş berkut kuşunun olduğunu görmüş ve buna oldukça şaşırmıştır (Ahmed Nermi, 2015, s. 74). Nosilov’un Türkmen evlerine dair kaydettiği bir diğer önemli husus ise damlarının dümdüz olmasıdır.

Coğrafi Yapı

Les Kumları ve Merv’in Verimli Coğrafyası

Merv’in zenginlik merkezi olduğu bilgisinin verildiği metinde, sık sık yerli halkın “les” dediği kumsal kumlarına da atıf yapılmaktadır. Bunun sebebi her tarihi imparatorlukta büyük bir öneme sahip olan Merv’in bunu kısmen coğrafi özelliğine borçlu olmasıdır. Türkistan arazisi oldukça verimlidir ve bunun sebebi de kumlarıdır. Nosilov “burasının bundan böyle dahi daha binlerce asr zihinlere sığamayacak miktârda insânları geçindirecek mahsûl için elverecek derecede” olduğunu ve buradaki bir dönüm araziden senede 13.000 kıyye üzüm elde edilebileceğini ifade etmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 40). Çarın sarayında da tüm Türkistan’a görülebilen bu “les” kumlarından bulunmaktadır. Nosilov, Çarın sarayını ziyareti sırasında bahçenin verimliliği karşısında oldukça şaşırmıştır. Les denen bu kumlu toprakta hiçbir gübreye ihtiyaç duyulmaksızın çeşit çeşit nebatat kısa sürede yetiştirilebilmektedir. Hatta bu toprağa mahsuldarlığı hasebiyle “altın tozlu zemin” dendiği bilgisini de vermektedir (Ahmed Nermi, 2015, s. 47).

Merv’in İklimi

Nosilov’un Merv’i ziyaretine dair izlenimlerini yazdığı seyahatnamede hakkında en çok bilgi verilen alanlardan biri de iklimdir. Yaz aylarında nefesleri kesecek derecede bir hararet vardır, çoğu zaman nefes alabilmek için bölge halkının mahzenlere inmesi gerekmektedir. Gündüzleri odaların perdeleri hiçbir ışık almayacak derecede örtülmekte, koltuk ve kanepeler örtüleri sık sık ıslatılmaktadır. Ancak buna rağmen bu ıslatılan örtü ve çarşaf da çok kısa sürede hemen kurumaktadır. Nosilov burada doğmayan kişilerin sık sık nefes zorlukları yaşadığını kaydetmiştir. Öyle ki Merv’de hizmetkar bulmak da bu yüzden oldukça zordur. Bunun sebebi ise metinde şu şekilde anlatılmaktadır: “Burada besleme ve hizmetkâr bulmak da pek güçtür. Çünkü onlar çok vakit ziyâdece gezindikde bayılırlar. Ve hem de hiçbir yerde çok kalmayıp gerisin geri şarka dönmeğe çalışıyorlar.” (Ahmed Nermi, 2015, s. 57).

Merv, geceleri de oldukça zorlu bir şehirdir. Bunun müsebbibi de inatçı sivrisineklerdir. Nosilov, bu sivrisinekleri yüzlerle hatta binlerle hücum ettiklerini ifade etmiştir. Şüphesiz bu bir mübalağadır ancak metin boyunca sivrisineklerden ara ara bahsedilmiştir. Sivrisineklerin soktuğu yerler ertesi gün yanıklar ve kırmızı renkli kabarcıklara sebep olmaktadır (Ahmed Nermi, 2015, s. 59). Bu iklime ziyaret edecek kişilerin başlarına çok dikkat etmeleri gerektiğini söyleyen Nosilov, bunun için en iyi şeyin sarık olduğunu belirtmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 64). Bunaolarak Merv coğrafyasıyla ilgili olarak burada en büyük limon ağaçlarının yetiştirildiği ifade edilmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 65). Nosilov, Merv’in bu sıcak ikliminden dolayı öğleden sonra saat bir buçuğa kadar her şeyin tatil olduğunu belirtmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 75).

Merv coğrafyasıyla ilgili en önemli detaylardan biri de yabancı kargalardır. Nosilov, Merv kargalarının yeşil ve iri pençeli olduğunu ifade etmiştir. Gördüğü bu canlıyı ilk önce papağan zannetmiş, ancak daha önce Pamir Yaylası'nı ziyaret etmiş olan seyyah Kazilof'un seyahatnamesini hatırlamış ve bunun da ona çok benzediğini belirtmiştir. Kazilof'un o kuşa "Pamir kargası" dediğini, kendisinin gördüğü kuşun da yemyeşil sık tüyleri ile papağandan çok farklı görüldüğünü ve Pamir kargasına benzediğini ifade etmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 77).

Sosyokültürel Yapı

Merv Çiftliğinin Sosyal İmkânları

Nosilov, misafiri olduğu Merv Çiftliğinin birçok sosyal imkânından da bahsetmiştir. Çiftlikte bulunan birçok imarda her türlü gazete ve pazar günleri için de bilardo, satranç, iskambil ve domino oyunu oynanan odalar olduğunu belirtmiştir. Çarın bu tarz etkinliklere büyük önem verdiğini söyleyen Nosilov, işçiden yüksek rütbeli memurlara kadar herkesin zihinlerini meşgul edecek imkânların gerekli olduğunu ifade etmiştir. Bunun dışında ahaliye mahsus olmak üzere büyük ve ahşap bir tiyatro bile olduğunu ekleyen Nosilov, ayrıca bir de çiftlik hastanesi olduğunu ifade etmiş ve erkek-kadın ayrı bir şekilde sağlık hizmeti alındığını eklemiştir. (Ahmed Nermi, 2015, s. 49).

Merv'in Müslüman Mahalleleri

Nosilov, rehber eşliğinde Merv'i ziyareti sırasında Müslüman mahallelerini de görmüş ve bu kısmın kendine has bir "garabet"inin olduğunu yazmıştır. Bunun sebebinin ise mevzubahis kısmın bulvarlardan ibaretmiş gibi görünmesi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Petersburg'daki kahvehane ve çayhanelere benzer yerlerde yerli halkın "kalyan" içtiğini ve "kant" denen şekerli fıstık veya badem yediklerini belirtmiştir. Bu durumu "hayret verici" bulan Nosilov, gözlemlerine devam etmiş; sokağı gören hiçbir penceresi olmayan ev ve dükkânlar bulunduğunu, sokaklarda türlü türlü lisanlar konuşulduğunu belirtmiş ve bunun her seyyahı şaşırtacak bir olay olduğunu eklemiştir. Esasen Nosilov'un Merv hakkında ve dolayısıyla da Türkmen kültürü hakkında pek bir şey bilmediğini kabul etmesi, gördüklerine şaşırmasını yeterince açıklamaktadır. "Fi'l-vaki' buralardan geçen bir insân kendisinin derhâl Avrupa usûl-i mu'âşeretine külliyyen yabancı bulunan akvâm ve milletler içinden mürûr etmekte bulunduğunu anlar. Ben dahi şarkın birçok yerlerinde bulunmuş olduğum hâlde bile cenûbun birdenbire enzârımın önüne koyduğu sâlifü'l-beyân menâzır-ı garîbeyi müddet-i medîde bir şey diyemeksizin seyre daldım." (Ahmed Nermi, 2015, s. 50) diyen Nosilov, seyyahların sık sık yaşadıkları "kültür şoku" örneğini göstermektedir. Öyle ki mal yüklü ikişer kamburlu develer, "acayıp yükler" taşımakta olan eşekler, katırlar, Türkmen, Özbek ve Taranca atlarının dizginleri, üzengileri, parlak yerli kumaştan dikilmiş urbaları Nosilov'a yine "tuhaf" gelmektedir (Ahmed Nermi, 2015, s. 50-51).

Merv Çarşısı

Nosilov'un Merv seyahati sırasında izlenimlerini aktardığı bir diğer yer Merv çarşısıdır. Merv çarşısında gördükleri Nosilov'u oldukça şaşırtmıştır, bu şaşkınlığını ise şu sözlerle ifade etmiştir:

Simâ ve eşkâlleri pek ciddî ve hem de üstleri başları rengârenk ipek kumâştan dikilmiş geniş cübbelerle mestûr ve yalın ayaklarında fevkalâde hafif ve pek müzeyyen nakış işlemelerini hâvî terlikler giymiş ve başlarına da her renkte sarıklar sarmış bulunan Türkmenler, Özbekler, Tarancalar ve Kolça muhâcirleri kaynaşmakta idiler. (Ahmed Nermi, 2015, s. 51).

Bunun ardından dar bir sokaktan hoş kokular geldiğini aktaran Nosilov, burasının bir aşçı dükkânı olduğunu ve kızartılan şeyin de sülün olduğunu belirtmiştir. Sülün ve benzeri kuş etlerinin

bahsi, metin boyunca birçok yerde geçmektedir. Merv ve çevresinde bu tür kuşların haddi hesabı yoktur. Nosilov, Petersburg'da her yerde bulamadıklarını ifade ederken burada köylülerin bile her türlü kuş etiyle karınlarını doyurabildiklerinden bahsetmiştir. Nosilov'un bahsini ettiği bir diğer önemli husus ise çarşı boyunca hiçbir yerde içki kokularından eser olmadığı, çayhanelerden ise hoş kokular geldiği bilgisidir.

Merv Pamuk Fabrikası

Nosilov, Merv pamuk fabrikası ile ilgili de çeşitli bilgiler vermiş ve bu fabrikanın sadece Rusya'da değil; belki Avrupa'nın da hiçbir yerinde bulunamayacağını ifade etmiştir. Nosilov, fabrikanın her yerinden bacalar çıktığını içinden de gürültü geldiğini, düdüğü öttüğünü ve dumanlar fışkırdığını belirtmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 52).

Merv'in İlim ve Kültür Merkezi Olması

Esasen oldukça önemli bir konu olmasına rağmen, Merv'in ilim ve kültür merkezi olmasıyla ilgili Nosilov'un aktardığı fazla bilgi yoktur. Bununla alakalı çiftlik müdürünün Nosilov'a "Şimdi ben dahi i'tirâf ederim ki burada seyyâhlar ile erbâb-ı ulûm için bitmez tükenmez mertebede kesretli, şâyân-ı istiğrâb mevâdd ve âsâr mevcuttur. Hele memâlikin vüs'atı da pek büyük olduğundan burada herkes istediği misüllü atını oynatabilir. Ve dâ'imâ yeni bir şey bulur." (Ahmed Nermi, 2015, s. 56) sözleri, Merv'in ilmi önemine binaen kaydedilmiştir.

Merv'de Sanat ve Eğlence

Nosilov, Merv'deki sanat ve eğlence hayatına dair bilgileri çiftlik müdürünün eşinden almıştır. Bu bilgilere göre Merv'de eğlence türlerinin oldukça sınırlı olduğu; kuzeyde erkekler için daha fazla seçeneğin olduğu, av ve anlanma ile ilgili bir eksiğin olmadığı ve memlekette kuş cinsinin çok olduğu ifade edilmiştir: "Alel-husûs kuş cinsinin çokluğu ve ihtilâf-ı cins pek ziyâdedir. Burada bazı senelerde sülünler bizim Petersburg'un kargaları ile kestane kargaları kadar çoktur. (Ahmed Nermi, 2015, s. 59).

Nosilov, şehirde kulüp olarak kullanılan bir bina olduğunu da öğrenmiştir. Burada ara sıra musiki eğlenceleri tertip edilmektedir. Ancak çiftlik müdürünün eşi, bu tür eğlencelerin nadir olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte bunlar Nosilov'un aklına yatmamış ve medeniyet olarak bu derece gelişmiş bir yer olan Merv'de eğlencelerin nadir düzenlendiği bilgisinin sebebini, çiftlik müdürünün eşinin Türkmenlerle fazla kaynaşmadığına ve adetlerden, organizasyonlardan haberi olmadığına yormuştur (Ahmed Nermi, 2015, s. 60). Nitekim kadının kendisi de daha önce Nosilov'un sormuş olduğu bir soruya "fazla irtibatla olmadığından cevabı bilmediğini" belirtmiştir. Buna ek olarak Nosilov, Merv Çiftliğinde nadiren Avrupalı veya Rus tiyatro sanatçılarından da oyun sergilediklerini ifade etmiştir.

Türkmenlerin Zirai İşlere Yardımcı Olması

Nosilov, seyahatname notlarında Türkmenlerin ziraat işlerine dair de bazı bilgiler vermiştir. Nosilov, yerlilerin yani Türkmenlerin kullandığı ziraat aletlerini "akla hayale sığmayacak derecede acib" bulmuştur (Ahmed Nermi, 2015, s. 66). Buna ek olarak Rusya'da "çapulcu" olarak addedilen Türkmenlerin göçebe ve güvenilmez şeklinde etiketlendirildiğini de ifade etmiştir. Buna rağmen Merv'de toprakların işletilmek üzere Türkmenlere verilmesi, onların hem yerleşik hem de güvenilir olduklarına kanıttır. Nosilov, Türkmenlerin ziraatta iyi olduklarını ve çalışkan insanlardan oluştuklarını da belirtmiştir. Türklerin ziraatta mahir olduklarını şu sözleriyle adeta ilan etmiştir: "Zîrâ insân herhangi cihete bakacak olursa orasının hârikulâde kanal ve cedvellerle mestûr olduklarını ve hem de sâlifü'l-beyân cedvellerde uzaktan gümüş gibi parlak sular cereyânını ve bu suların bazı

yerlerde otuz, kırk (sajen) yani tahmînen altmış ile seksen metre irtifâ'lara çıkarıldığını müşâhede eder" (Ahmed Nermi, 2015, s. 66). Öte yandan çalışkanlıklarına rağmen Türkmenlerin ziraat işlerinde cüce öküzler ve ilkel sabanlar kullandığı kaydedilmiştir. Ancak yine de ilkel de olsa sabanla sürülür sürülmez ekilen tohumun da hemen tuttuğunu ifade etmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 67).

Gece Yolculuklarına Bakış

Türkmenlerin gece yolculuklarına sıcak bakmadığını aktaran Nosilov, bundan ictinap edildiğini ifade etmiştir. Bunun sebebinin ise yerlilerin "yolbars" adını verdikleri bir cins pars ve sırtlanlardan kaynaklandığını belirtmiştir (Ahmed Nermi, 2015, s. 69). Bunlara ek olarak çöl vaşakları da gece vakti güvenliği tehdit etmektedir. Nosilov, bu hususla ilgili şu değerlendirmeleri yapmaktadır: "İşbu çöl vaşakları bir dereceye kadar Amerika'nın Meksika memleketi vaşaklarını andırıp Asya'nın sâ'ir yerlerindeki hemcinslerine benzemezler." (Ahmed Nermi, 2015, s. 72).

Türkmenlerin Yırtıcı Kuşları Bekçilikte Kullanması

Nosilov'u Merv seyahati boyunca en çok şaşırtan hususlardan biri de Türkmenlerin yırtıcı kuşları bekçilikte kullanmasıdır. "Birkut" veya "burkut" adı verilen kuvvetli, iri ve yırtıcı kuşların yavru iken eğitildiğini ve Türkmenler ve Kırgızlar tarafından "bekçi" gibi kullanıldığını ifade etmiştir. (Ahmed Nermi, 2015, s. 73). Nosilov, berkutlardan sonra doğan, akbaba ve şahinlerin geldiğini, Türkmenlerin ise bunları daha çok avcılıkta kullandığını ifade etmiştir. Türkmen kültüründe avcılığın öneminden kaynaklı bu hayvanların çok kıymetli olduğu ve kıymetlerinin de her emri hemen yerine getirmelerinden geldiği belirtilmiştir.

Sonuç

Bu araştırmada, Konstantin D. Nosilov'un "Merv Seyahatnamesi", Türkler ve Türk tarihi açısından büyük öneme sahip olan Merv şehrinin tarihi, kültürel ve sosyolojik yönleri açısından incelenmiştir. Eser, Türkiye Yazma Eserler Kurumu yayınlarından temin edilmiştir. İncelenen eser, nitel araştırma deseni kapsamında doküman analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiş ve elde edilen veriler içerik analizi ile ele alınmıştır. İçerik analizi, Avrupa Konseyi'nin 2013 yılında yayımladığı TELC belgesinde yer alan "sosyokültürel bilgi" başlığı temel alınarak gerçekleştirilmiştir.

Nosilov'un Merv seyahati, Karasnovadsak kasabasından başlayarak baş harfi "N" olan adını belirtmediği bir arkadaşı ile trenle gerçekleşmiştir. Ahmed Nermi'nin tercümesinde "şimendifer" olarak adlandırdığı tren, Nosilov tarafından "medeniyeti uyandırmaya en büyük vasıta" olarak tanımlanmıştır, bu da ulaşım araçlarının medeniyetin bir göstergesi olduğunu vurgulamaktadır. Metinde, Nosilov'un Merv hakkındaki bilgilerinin sınırlı olduğunu ve bu eksikliği yanındaki arkadaşı N'nin Merv'in tarihi önemi hakkında sağladığı değerli bilgilerle giderdiği belirtilmektedir. Merv'in doğal güzellikleri Nosilov tarafından övgüyle anlatılmış ve şehrin tarihi zenginliğiyle ilgili bilgiler arkadaşı N aracılığıyla paylaşılmıştır. Zerdüş'tün Merv'i "Cenab-ı Hak tarafından benî beşere üçüncü büyük lütuf olarak meydâna getirilmiştir" şeklinde tanımladığı belirtilmiştir. Metinde, Merv'in tarihi önemi yanı sıra çağdaş sokaklara da sahip olduğu ifade edilmiştir. Nosilov'un Merv seyahati boyunca bir nöbet arabası tahsis edilmiş ve çiftlik memuru Merv'i "yeryüzünün cennet ismine layık memleketlerden biri" olarak değerlendirmiştir. Merv'in Avrupa hükümetlerinin idaresine geçmiş olsaydı, bu bölge üzerine pek çok konferans ve araştırma yapılmış olacağına dair Nosilov'un ifadelerine yer verilmiştir.

Merv Çiftliği, aynı zamanda "Murgab Çiftliği" ve "Bayram Ali Çiftliği" olarak anılmaktadır. "Bayram Ali Çiftliği" adının sebebi, Türkistan Müslümanları arasında saygı gören Bayram Ali adlı bir zatın türbesinin yakınında bulunmasıdır. Nosilov'un seyahatnamesinde öne çıkan mimari yapılar

arasında Türkmen kurganları bulunmaktadır. Nosilov, bu yapıları "yerlilerin nişane tarzındaki işaretleri" olarak tanımlamıştır. Çarın Sarayı, Nosilov'un Merv seyahati sırasında gezdiği önemli yapılar arasında yer alır. Sarayın Malta taşından yapılmış, teras, balkon ve cumbalardan oluşan büyük bir bina olduğunu ifade eden Nosilov, mimari özelliklerini detaylı bir şekilde betimlemiştir. Eski Merv Harabeleri, Nosilov'un detaylı bilgi verdiği bölgelerden biridir. Eski bir kale harabesinin izleri belirgin olsa da zamanla şekil değiştirdiğini ve tahmin yapmanın zorlaştığını belirtmiştir. Merv topraklarının kadim uygarlıklara ev sahipliği yaptığını gösteren çeşitli kalıntıları ve türbe enkazlarını anlatmıştır. Sultan Sencer Camisi, Nosilov'un ilginç bulduğu yapılar arasındadır. Paris'teki Panteon'a benzettiği caminin yarı harabe durumunda olmasına rağmen uzun yıllardır ayakta kaldığını belirtmiştir. Türkmen Evleri, Nosilov'un ziyaret ettiği ve detaylı bir şekilde kaydettiği yerler arasında yer alır. Türkmenlerin kulübelerine "sakal" adını verdiklerini ve sofrta kültürlerinde genellikle kuş etlerinin önemli bir yer tuttuğunu ifade etmiştir. Türkmen evlerinin rengarenk ipek kumaşlarla bezendiğini ve damlarının dümdüz olduğunu da belirtmiştir.

Merv'in coğrafi yapısı metinde detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Merv, verimli coğrafyasıyla dikkat çeken bir zenginlik merkezi olarak bilinir. Metinde sık sık vurgulanan "les" adı verilen kumsal kumları, bölgenin tarımsal verimliliğine katkı-da bulunan önemli bir coğrafi özelliktir. Nosilov, Merv'in bu topraklarda binlerce yıl insanları geçindirecek mahsuller yetiştirmek için uygun olduğunu belirtmiştir. Çarın Sarayı'nda da gözlemlenen "les" kumları, bahçenin verimliliğini artırmak için kullanılmaktadır. Bu kumlu toprak, gübre kullanmadan çeşitli bitkilerin kısa sürede yetişmesine olanak tanır. Nosilov, bu topraklara "altın tozlu zemin" denildiğini aktarmıştır. Metinde ayrıca Merv'in iklimi üzerinde de durulmuştur. Yaz aylarında aşırı sıcakların yaşandığı bu bölgede, insanlar genellikle mahzenlere inmek zorun-da kalır ve gündüzleri odalar karanlık tutularak serinletilmeye çalışılır. Nosilov, Merv'in iklimi nedeniyle nefes zorluğu yaşandığını ve hizmetkar bulmanın zor olduğunu ifade etmiştir. Geceleri ise inatçı sivrisineklerle başa çıkmanın zor olduğu bir şehirdir. Sivrisineklerin ısırıkları, yanıklar ve kırmızı kabarcıklara neden olabilir. Nosilov, bu durumun önüne geçmek için başın iyi bir şekilde korunması gerektiğini önermiştir.

Merv coğrafyasında yetişen limon ağaçlarına vurgu yapılmış ve bu sıcak iklimde öğleden sonra saat 13.30'a kadar her şeyin tatil olduğu belirtilmiştir. Merv kargalarının yeşil ve iri pençeli olduğu da metinde öne çıkan bir diğer detaydır. Nosilov, bu kargaların ilk gördüğünde papağan zannettiğini ancak daha sonra Pamir Yaylası'nda gördüğü kuşa benzettiğini ifade etmiştir. Metinde, Merv Çiftliği'nin sosyal imkanları, Müslüman mahalleleri, çarşı, pamuk fabrikası gibi çeşitli sosyokültürel özellikleri detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Merv Çiftliği'nde misafir olan Nosilov, çiftlikte birçok sosyal imkândan bahsetmektedir. Gazete okuma alanları, pazar günleri için oyun odaları (bilardo, satranç, iskambil, domino gibi oyunların oynandığı), büyük ahşap tiyatro ve bir çiftlik hastanesi gibi imkanlar çiftlikte mevcuttur. Çarın bu tür etkinliklere önem verdiğini belirtir. Nosilov, Müslüman mahallelerini ziyaret ettiğinde, bu mahallelerin kendine özgü bir "garabet"e sahip olduğunu belirtir. Mahallelerin bulvarlardan ibaret olduğunu ve Peters-burg'daki kahvehanelere benzer yerlerde yerli halkın "kalyan" içtiğini, şekerli fıstık veya badem olan "kant" tükettiğini aktarır. Farklı lisanların konuşulduğu, ev ve dükkanlarda pencere olmadığını ve sokağın görülemediği, aynı zamanda ilginç kuşların ve hayvanların olduğu bir ortamı gözlemler. Nosilov, Merv çarşısını ziyaret ettiğinde, giyim kuşamı, renkli kumaşlardan yapılmış geniş cübbeler içinde dolaşan Türkmenlerin, Özbeklerin, Tarancaların ve Kolça muhâcirlerinin şaşırtıcı görüntüsüne şaşırır. Çarşıda hoş kokuların yayıldığını ve bir aşçı dükkânında sülün kızartıldığını belirtir. Çarşı boyunca içki kokusunun olmadığı, ancak çayhaneler-den güzel kokular geldiği bilgisini verir. Merv pamuk fabrikasını ziyaret eden Nosilov, fabrikanın etkileyici bir yapıya sahip olduğunu ve her yerinden bacaların çıktığını, düdüklüklerin

öttüğünü ve dumanların fışkırdığını aktarır. Metinde Merv'in ilim ve kültür merkezi olmasıyla ilgili fazla bilgi bulunmamakla birlikte, çiftlik müdürünün Nosilov'a, burada seyyâhlar ve bilim adamları için bitmek tükenmek bilmeyen kaynaklar ve eserlerin bulunduğunu belirttiği kaydedilir. Nosilov, Merv'deki sanat ve eğlence hayatının sınırlı olduğunu, kulüplerde ara sıra müzik etkinlikleri düzenlendiğini, ancak genellikle eğlencelerin nadir olduğunu öğrenir. Ayrıca, Merv'de nadiren Avrupalı veya Rus tiyatro sanatçılarının oyunlar sergilediğini belirtir. Nosilov, Türkmenlerin ziraat işlerine dair bazı ilginç gözlemler yapar. Türkmenlerin kullanılan ziraat aletlerini şaşkıncı bulur ve ziraat işlerinde cüce öküzler ve ilkel sabanlar kullanmalarına rağmen tohumların hemen tuttuğunu ifade eder. Türkmenlerin gece yolculuklarına sıcak bakmamalarının sebebini, "yolbars" adını verdikleri pars ve sırtlanlardan kaynaklandığını belirtir. Ayrıca, çöl vaşaklarının da gece vakti güvenliği tehdit ettiğini ifade eder. Metinde, Türkmenlerin yırtıcı kuşları (burkut) bekçilikte kullanmaları ele alınır. Bu kuşların eğitildiği, bekçi olarak kullanıldığı ve değerli oldukları vurgulanır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde (CEFR, 2013, s. 103) yer alan sosyokültürel bilgi için ayrıntılı olarak tanımlanan başlıkları (yeme-içme alışkanlıkları, yöresel, etnik farklılıklar, sosyal gruplar arasındaki ilişkiler, aile yapıları ve ilişkileri, nesiller arası ilişkiler, yöresel kültürler, gelenek ve sosyal dönüşüm, sanat, müzik, din, davranış ve sohbet kuralları ve tabular, giyim, siyasi yapı vb.) kapsamaktadır.

Sonuç olarak Konstantin D. Nosilov'un "Merv Seyahatnamesi" üzerine yapılan bu araştırma, Merv şehrinin tarihi, kültürel ve sosyolojik boyutlarını inceleyerek Türkler ve Türk tarihi için bir kaynak sunmuştur. Nosilov'un gözlemleri, Merv'in doğal güzellikleri, mimari yapıları, iklimi ve coğrafi yapısı gibi çeşitli unsurları detaylı bir şekilde ele almış ve bu sayede Merv'in zengin sosyokültürel mirasını ortaya koymuştur. Araştırmanın bulguları, Avrupa Konseyi'nin sosyokültürel bilgi başlıkları çerçevesinde Merv'in günlük yaşamı, kültürel pratikleri ve toplumsal yapılanmasını anlamamıza katkı sağlamaktadır. Bu seyahatname, Türk kültürü ve tarihinin anlaşılmasında önemli bir kilometre taşı olup, gelecek araştırmalar için zengin bir kaynak teşkil etmektedir.

Öneriler

- Nosilov'un aktardığı bilgiler ışığında Merv'in 19. yüzyıldaki sosyoekonomik durumu ve toplumsal yapısı üzerine başka çalışmalar yapılabilir.
- Nosilov'un Merv Seyahatnamesinin kültürlerarasılık açısından incelenmesi, D-AOBM 2020'den başka bir sınıflandırma ile yeniden yapılabilir.

Kaynakça

- Akay Ahmed, A. (2019). Edebî Türlerden Sefaretnameler Üzerine Kültürel Değerlendirme. *Dil Kullanıcısı Bağlamında Kuramdan Uygulamaya Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi* içinde (ss. 449-495), Nobel Akademik Yayıncılık.
- Avrupa Konseyi. (2013). *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi*, (Çev: MEB).
- Bourse, M., & Yücel, H. (2017). *Kültürel Çalışmaları Anlamak*. (Çev. H. Yücel) İletişim.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Can, M. (2016). Merv'de İslâmî İlimlerin Doğuşu (Hicrî ilk iki asır), *Mütefekkir*, 3(6), ss. 399-425.
- Erdem, İ. (2016). Selçukluların İlk Dönemlerinde Merv Şehri ve Önemi (1035-1092). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35(60), ss. 59-72.

- Ertürk, M. (2020). Türk Dünyası Kültür Başkentleri. *Journal of Turkology*, 30(1), ss. 303-312.
- Gökalp, Z. (2022). *Türkçülüğün Esasları*. Ötüken.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür*. Remzi.
- Jumakov, J., & Saparov, K. (2022). Orta Çağda Merv Kütüphaneleri. *Universal Journal of Theology*, 7(2), ss. 1-18.
- Kaplan, M. (2005). *Kültür ve Dil*. Dergâh.
- Nosilov, K. D. (2015). *Merv Seyahatnamesi*, (Çev: Ahmed Nermi), Yazma Eserler Kurumu.
- Said, E. W. (2013). *Şarkiyatçılık*, Metis Yayınları.
- Sarıbal, İ. (2020). İkbalden Zevale: Sultan II. Abdülhamid'in Mâbeyn-i Hümâyûnundan Kazanlı Ahmed Nermi Bey. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6(4), 2020, ss. 1257-1269.
- Soltanmuradov, G. (2003). Eski Merv Çevresine Kültür Felsefesi Açısından Bir Bakış. *bilig*, (27), ss. 1-17.
- Şirin, İ. (2011). Gazete, Kitap, Tiyatro Karşısında İmajını Korumaya Çalışan Sultan ve Maiyeti: Sultan II. Abdülhamid ve Ahmet Nermi. *Folklor/edebiyat*, 17(66), 2011, ss. 39-55.
- Tomalin, B., & Stempleski, S. (1993). *Cultural Awareness*. Oxford University Press.
- Taylor, S. E. B. (2016). Kültür Bilimi. *ViraVerita E-Dergi* 4, ss. 91-110.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.

Extended Abstract

Introduction

Travelogues are one of the sources of history that provide information about the cultural codes of nations. Composed of the Arabic words "seyāhat" and Persian "nāme", travelogues are the notes taken by travelers about their travels. The most important feature of travelogues is that they show the traveler's point of view about the culture studied and transmit this information to subsequent generations. They have always attracted the attention of Eastern and Western researchers and have been a field of research. Said (2013, p. 12) states that researchers, including poets, novelists, philosophers, etc., have analyzed various works and records about the East and its people, traditions, and ways of thinking, which they consider as the main distinction between the East and the West.

Travelogues contain various information about cultural values. All the elements that make up culture such as language, religion, customs and traditions, art, literature, and worldview provide various information about the cultural codes of that nation. Taylor (2016, p. 99) also stated that a stone arrowhead, a curved stick, an idol, a mound-shaped cemetery where the dead buried their belongings along with their slaves for the use of the deceased, a record of a sorcerer's rituals for praying for rain, a table of numbers, the conjugation of a verb say many things about the state of people at a particular moment in culture.

Method

The main purpose of this study is to analyze the version of Konstantin D. Nosilov's "Merv Seyahatnamesi" translated into Ottoman Turkish by Ahmed Nermi Efendi in terms of sociocultural information headings in the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). The historical, cultural, and sociological importance of Merv is evaluated with particular emphasis on Turks and Turkish history. The study was conducted through qualitative research methods on the manuscript

published by the Manuscript Society of Turkey. The data obtained through document analysis and content analysis were evaluated within the framework of the sociocultural information headings of the Council of Europe.

Document analysis method was used in the research. Yıldırım and Şimşek (2018, p. 189) defined document analysis as "a data collection method that can be used effectively in qualitative research involving the analysis of written materials containing information about the facts and events targeted for research". The data used in the study did not require ethics committee permission. In the study, the data collected through document analysis were evaluated by content analysis. "Content analysis is defined as a systematic, repeatable technique in which some words of a text are summarized into smaller content categories by coding based on certain rules. It is a technique in which inferences are made to recognize certain features of a message in an objective and systematic way." (Büyükoztürk et al., 2018, p. 259). The headings in the study were created based on the "sociocultural knowledge" section in TELC. These headings are explained by TELC under headings such as daily life, living conditions, interpersonal relations, values, beliefs, attitudes, social traditions and religious traditions (TELC, 2013)

Result and Discussion

Nosilov traveled to Merv by train, starting from the town of Karasnovadsak, with an unnamed friend with the initial "N". The train, which Ahmed Nermi calls "shimendifer" in his translation, is described by Nosilov as "the greatest means of awakening civilization", which emphasizes that means of transportation are an indicator of civilization. In the text, it is stated that Nosilov's knowledge about Merv was limited, and he compensated this deficiency with the valuable information provided by his friend N about the historical importance of Merv. The natural beauties of Merv are praised by Nosilov and information about the historical richness of the city is shared through his friend N. It is stated that Zarathustra described Merv as "brought into existence by God Almighty as the third great favor to mankind". In the text, it is stated that Merv has modern streets as well as its historical importance. During Nosilov's trip to Merv, he was allocated a guard carriage, and the farm clerk described Merv as "one of the countries on earth worthy of the name of paradise". Nosilov was quoted as saying that if Merv had been under the control of European governments, there would have been many conferences and studies on the region.

The geographical structure of Merv is discussed in detail in the text. Merv is known as a center of wealth that attracts attention with its fertile geography. The beach sands called "les", which are frequently emphasized in the text, are an important geographical feature that contributes to the agricultural productivity of the region. Nosilov states that Merv is suitable for growing crops that will sustain people for thousands of years. The "les" sands, also observed in the Tsar's Palace, are used to increase the productivity of the garden. This sandy soil allows various plants to grow in a short time without the use of fertilizers. Nosilov reported that this soil was called "ground with golden dust". The text also focuses on the climate of Merv. In this region, where extreme heat is experienced in the summer months, people often must go down to the cellars and try to cool down by keeping the rooms dark during the day. Nosilov stated that due to the climate of Merv, breathing was difficult, and it was hard to find servants. At night, it is a city where it is difficult to deal with persistent mosquitoes. Mosquito bites can cause burns and red blisters. Nosilov suggested that the head should be well protected to avoid this.

In conclusion, this research on Konstantin D. Nosilov's "Travelogue of Merv" examines the historical, cultural, and sociological dimensions of the city of Merv and provides a source for Turks and Turkish history. Nosilov's observations have detailed various elements of Merv, such as its natural

beauties, architectural structures, climate, and geographical structure, thus revealing the rich sociocultural heritage of Merv. The findings of the research contribute to our understanding of Merv's daily life, cultural practices, and social organization within the framework of the Council of Europe's sociocultural knowledge headings. This travelogue is an important milestone in the understanding of Turkish culture and history and constitutes a rich source for future research.

Suggestions

- In the light of the information provided by Nosilov, further studies can be conducted on the socioeconomic situation and social structure of Merv in the 19th century.

- The analysis of Nosilov's Merv Travelogue in terms of interculturality can be done again with a different classification from CEFR 2020.